

Мицанін В.В. АГРАРНА ПОЛІТИКА НА ЗАКАРПАТТІ (1944–1950 рр.)
(УЖГОРОД: ЗАКАРПАТТЯ, 2000. – 138 с.)

Історія Закарпаття післявоєнного періоду майже недосліджена. Вся справа в тому, що величезна кількість публікацій радянських істориків, яка стосувалася історії проведення в краї індустріалізації, колективізації і так званої культурної революції, відзначалася крайньою заангажованістю, а нерідко й безпосередньою фальсифікацією подій і явищ. Сьогодні, як ніколи, нам потрібні праці, в яких би давалася об'єктивна і неупереджена оцінка складних процесів, що мали місце у визволеному 55 років тому Закарпатті. Виходячи з цих міркувань, варто привітати спробу молодого дослідника, викладача кафедри історії України Ужгородського національного університету Василя Мицаніна, який нещодавно подарував читачам змістовну книгу «Аграрна політика на Закарпатті (1944–1950 рр.)».

Із першого розділу книги – «Джерельна база дослідження та стан наукової розробки проблеми» – видно, що дослідниками майже не використовуються місцеві архіви, хоча саме їхнє опрацювання дало б змогу більш чітко змалювати картину повоєнного села. В.Мицанін, і в цьому найбільша його заслуга, ввів до наукового обігу величезний масив архівних документів, який до цього часу повільно припадав пилкою у фондах Державного архіву Закарпатської області. Автор не тільки скрупульозно опрацював фонди «Закарпатський обком Комуністичної партії України», «Управління сільського господарства облвиконкому», «Закарпатський обласний виконавчий комітет», «Колгосп ім.Хрущова», «Колгосп ім.Димитрова» ДАЗО, але й належним чином вивчив і проаналізував архівні справи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України в Києві. Архівні матеріали доповнюються багатьма збірниками документів, мемуарами, статистичними матеріалами та пресою 40–50-х років. Список використаних джерел та літератури охоплює 150 наукових позицій.

Глибокий і уважливий аналіз джерел та літератури дозволив досліднику цілком справедливо стверджувати, що «якісні зміни у

дослідженні теми стали можливими тільки в умовах незалежної України. Для істориків стали доступними раніше приховані архівні документи і матеріали. Використання їх дало можливість виявити ряд негативних моментів у проведенні колективізації сільського господарства, які нерідко носили примусовий характер (наприклад, «негативні моменти» у проведенні колективізації сільського господарства, які нерідко носили примусовий характер, супроводжувалися виселенням заможного селянства, податковим тиском тощо). У наступних розділах вчений намагався на конкретних фактах довести висловлені ним наукові положення. До речі, незабаром це йому довелося робити на захист власної кандидатської дисертації.

У другому розділі – «Аграрні відносини в закарпатському селі в 1944–1946 рр.» – детально висвітлено такі проблеми досліджуваної теми, як вплив природно-географічних факторів на становлення сільського господарства області, впровадження нових господарських відносин на Закарпатті в 1944–1946 рр., земельна реформа Народної Ради Закарпатської України, її суть і особливості тощо. Необхідно погодитись з автором, що на перших порах (1944–1946 рр.), коли економіка Закарпаття досить боляче відчувала на собі наслідки окупації, «зходи НРЗУ і Радянського уряду по підвищенню життєвого рівня населення краю були прийняті із захопленням і знайшли широку підтримку на Закарпатті. Ліквідація наслідків окупації та надання допомоги сприяли відновленню економіки взагалі, і сільського господарства зокрема. Наділення селян землею, сприяння організації земельних громад заклало основу перспективного сільського господарства. Організація на Закарпатті МТС забезпечувала підвищення продуктивності праці та полегшувала працю селянам. Засоби по забезпеченню сільського господарства Закарпатської України високопрофесійними кадрами (направлення спеціалістів із Східної України та організація навчання місцевих кадрів) повинно було сприяти введенню нових, більш досконалих, агротехнічних прийомів, правильній організації ведення сільського господарства». Цікомі слушні міркування. А хіба не з хлібом і сіллю зустрічали українці Східної Галичини визволителів у «золотому вересні» 1939 року? Проте, вони швидко переконалися, що радянська влада, як влучно сказав митрополит Андрей Шептицький, є «спородженням сатани». Подібну трансформацію своєї національної

свідомості пережили і українці Закарпаття.

Третій розділ монографії Василя Мишанина – «Колективізація сільського господарства на Закарпатті в 1946–1950 рр.: новий погляд на проблему» – насичений багатьма фактами, які підтверджують висловлені нами думки. Вже в 1946 р. нова влада націлилася на створення сітки колгоспів, однак «з ходу» їх організувати не вдалося. Причини можна назвати кілька: по-перше, сильні приватницькі традиції; по-друге, гірська специфіка краю; по-третє, відсутність потрібної кількості виконавців на місцях. До речі, представники нової влади чітко притримувалися принципу Макіавеллі: «для досягнення мети придатні будь-які методи». А що стосується методів, то вони були вперше використані на Великій Україні, згодом на західноукраїнських землях.

Почали з частки членів Комуністичної партії Закарпатської України, яка, на думку совітів, не була «повністю комуністичною». За період з квітня по серпень 1946 р., коли тривало переведення членів КПЗУ до ВКП(б), або так званій обмін партзвітків, близько 57% закарпатських комуністів не отримали квитків. Чому? Одним відмовили за службу в угорській армії (681 чол.), іншим інкримінували перебування в «інших ворожих партіях» (297 чол.), а 91 член КПЗУ звинувачувався як «нетрудовий елемент». Були й інші приводи недовірити закарпатським комуністам: антирадянська поведінка після визволення, пасивність в політичному житті, вступ до партії з корисливих цілей тощо. До вищевказаного додамо, що ВКП(б) завжди не довіряла місцевим кадрам. Лише після проведення чистки, в другій половині 1946 р. на Закарпатті почався прийом у сталінську партію. Перевагу віддавали «справжнім комуністам» із східних областей України та Росії. Зокрема, на місце закарпатських комуністів лише за півроку в області з'явилось 1568 росіян. Однак, закарпатським комуністам ще «повезло», бо Комуністична партія Західної України взагалі була знищена, що дозволило українському історикові Юрію Сливці назвати її «розстріляною КПЗУ».

Велика увага придлялася пропаганді радянського способу життя. Зокрема, систематичним стало таке явище, як шефство над селами, залучення до колгоспного будівництва жінок, читання лекцій і проведення бесід. Так, лише з листопада 1944 по лютий 1945 рр.

працівники Будинку Червоної Армії прочитали 160 лекцій в населених пунктах Закарпаття та провели 260 бесід. Значна робота відводилась розповсюдженню комуністичної літератури. Щоправда, осередки ОУН, які діяли в краї, розповсюджували і антирадянську літературу. Відділи МДБ неодноразово конфісковували націоналістичні листівки.

Паралельно з колективізацією тривав процес розкуркулювання. Кого ж відносили на Закарпатті до куркулів? Декретом НРЗУ з 1945 р. були встановлені норми максимального землекористування. Вони склали 23 га для низинних округів і 28,5 га землі для гірських. Однак, враховуючи малоземелля на Закарпатті, ці норми були згодом переглянуті. Вже з липня 1946 р. області керівництво до куркульських господарств відносило ті, які мали понад 10 га землі. Таких тоді нараховували 2134. Наприкінці 1946 р. норми землекористування були знову переглянуті: для низинних округів – до 6 га, для гірських – до 8 га. Проаналізувавши податкову політику в Закарпатті, В.Міданин підком вірно підсумував: вистояти поза колгоспом одноосібнику було неможливо.

Закономірно, що віками вистраждана мрія про землю не покидала селянство і воно протидіяло колективізації як могло. Одним з перших проявів цього спротиву був опір натуральним поставкам державі своєї продукції. Цікаво, що навіть окремі комуністи виступали проти цих поставок. Прокуратура області постійно скаржилася, що нова влада лояльно відноситься до несплатників податків, пропонувалось прийняття жорстких мір. 4 січня 1947 р. у селі Діброва Тячівського округу о 10 годині ранку натовп одвосельчан (загалом близько 300 чоловік) убив голову новоствореного колгоспу І.І.Черничко. До «бунтівного» села одразу ж прибули співробітники держбезпеки, які заарештували 12 чоловік. 27–28 січня 1948 р. у В.Бачкові Рахівського округу відбувся ще один антиколгоспний виступ. Передаканий полковник держбезпеки Черницький повідомляв І.Турянцю: «...27 січня 1948 р. вранці на колгоспне поле вийшло до 100 чоловік-одноосібників, які розділили колгоспне поле колами і межами на ділянки, що належали їм раніше». У зв'язку з цим 28 січня 1948 р. секретар Рахівського окружного КП(б)У Мащенко провів збори одноосібників, земля яких відійшла до колгоспу. На зборах

І.І.Туряч виступила із заявою, що вона свою землю не віддасть і буде працювати тільки на ній. Її дочка Марія говорила: «Раніше, до приходу руських, нам вагонами завозили, а зараз нічого нема, що ми будемо їсти? Мій брат служив добровільно в Червоній Армії, мав з бійцями радувались і ось тепер дорадуйтесь! Прийшли, землю не дали, навпаки – забрали. Верніть нам землю назад, інакше буде революція». «Революція» завершилася тим, що й інші подібні їй: до десятка найактивніших селян було заарештовано. І таких прикладів опору колективізації з боку закарпатських селян в монографії В.Міданина є безліч.

Полю книгу Василя Міданина «Аграрна політика на Закарпатті (1944–1959 рр.)» необхідно відзначити в кількох ракурсах. По-перше, з'явилася книга, яка висвітлює ще одну білу пляму в післявоєнній історії Закарпаття. Сподіваємось, що величезний фактичний матеріал, зібраний автором, буде використаний під час написання третього тому «Нарисів історії Закарпаття». По-друге, монографія В.Міданина, на наш погляд, зуміє виконати важливу виховну роль. Сучасна молодь, яка виховується в умовах української державності, не застала «комуністичного рая» і може легко піддатися хитромудрій комуністичній пропаганді. Нехай ця книга молодого вченого, якого неможливо звинуватити в минулих комуністичних гріхах, стане пересторогою для прийдешніх поколінь: повернення до минулого відбулися не повинно, щоб незалежна Україна впевненими кроками прямувала до демократії і правової держави.

М.М.Веген